

19 פברואר 2025

שכול באי וודאות: בריאות משפחות החטופים החללים – אתגרים, צרכים והמלצות

הערה מקדימה: הדו"ח כולל תיאורים שעשויים להיות קשים ומעוררי תגובות רגשיות עבור חלק מהקוראים. מומלץ להפעיל שיקול דעת לפני קריאתו. נעשה מאמץ רב לבחור במונחים רגישים ומכובדים מתוך כבוד למשפחות החטופים והחללים. עם זאת, במקרים מסוימים לא ניתן היה להימנע משימוש במונחים קשים לתיאור המציאות, ואנו מצטערים אם הטקסט פגע ברגשות של מישהו.

א. רקע:

מתקפת הטרור האכזרית שביצע החמאס ב-7 באוקטובר הובילה להרג רב לצד חטיפתם של 251 אנשים לעזה. בתוך הכאוס של היום ובימים שלאחריו, בני המשפחה שהפכו לימים למשפחות חטופים, נחשפו להיקף ולנסיבות האלימות והאכזריות של האירוע, תוך שהן מנסות לאתר מידע על יקיריהם, כאשר חלקם הוגדרו בשבועות ובחודשים הראשונים כנעדרים. במסגרת תהליך האיתור, חלקן נדרשו למסור דגימות DNA, לחיפוש בהול בבתי חולים, גיוס מיידעים מודיעיניים באופן אישי, צפייה בסרטונים קשים, תוך שהם במצב של אי ידיעה מוחלטת, מתח ודריכות קיצוניים. עם קבלת הסטטוס 'חטוף' משפחות החלו במאבק ציבורי עצים להשבת יקיריהם בחיים, בתוך מציאות של המתנה, עמימות וטלטלות רגשיות בלתי פוסקות - בין תקווה לשובם לבין פחד עמוק ומייסר מפני האפשרות שלא יראו אותם עוד לעולם. לימים חלק מהמשפחות קיבלו 'בשורת חלל', הודעה מרה על כך שיקיריהם החטופים אינם בין החיים על סמך מידע מודיעיני וללא זיהוי פורנזי.

לאחר ה-7 באוקטובר למדינת ישראל היו 255 חטופים בעזה, מתוכם 251 ממתקפת ה-7 באוקטובר ועוד ארבעה מאירועים קודמים. 77 מהם מוגדרים כחללים, כולל כאלו שנחטפו כשאינם בין החיים באותו היום. מתוך סך החללים, 41 הובאו לקבורה בארץ. 31 מהחללים נחטפו חיים ונרצחו במהלך השבי, ומתוכם 25 הובאו לקבורה. **נכון ליום 16.02.2025**, 36 חללים עדיין נמצאים בשבי.

אל מול העמימות ביחס למצבו של החטוף (מה מצבו?, היכן הוא? והאם חי או מת?), קבלת בשורת חלל מייצרת לכאורה בהירות כואבת מנשוא ביחס למצבו של החטוף ונחמה כי אינו מתייסר ומעונה בשבי. מאידך, מכיוון שגם לאחר קבלת הבשורה חלק מהמשפחות אינן נוטות להאמין לוודאות או להודעה הרשמית, כל עוד אין הוכחה מוחשית בדמות קבר/השבת החלל, נשארות המשפחות עם ספק מייסר ואשמה. ספק ביחס להיותו של היקר חי או מת ואשמה על כך ש"מספידים" אותו או מתייחסים אליו כחלל (בין אם מוסדות המדינה, הציבור הרחב או אף המשפחה עצמה) ונעשה לו בכך עוול אם עדיין הוא חי.

לפיכך, עבור המשפחות, סטטוס ייחודי זה משלב בתוכו שני עולמות שהופכים שזורים זה בזה, ויוצרים מציאות נפשית קשה מנשוא. מחד, אובדן עמום (ambiguous loss – Boss, 2010, 2017), המתאפיין בתחושת חוסר ודאות מתמשכת גם לאחר קבלת בשורת החלל - לגבי מצב שיירי גופו (Remains) ומקום הימצאו של החלל המלווה בהעדר סגירה. ומאידך, שכול ואבל טראומטי (traumatic grief/bereavement – Rubin & Malkinson, 2020) הנובע מהאובדן האלים, והבלתי נתפס של יקירם שעד לא מזמן נחשב כ-חי. שילוב זה הופך גם את תהליכי האבל למשובשים (disordered/disrupted bereavement) כפי שיפורט בהמשך, מה שמוביל להשהיה של תהליכי האבל (delayed grief) הנותרים בקיפאון (frozen grief), כל עוד אין סגירה ביחס לגורל היקירים. מציאות זו מעמידה את המשפחות בסיכון מוגבר לקשיים בריאותיים מתמשכים ופסיכופתולוגיה נפשית. זאת, לצד מורכבות בתהליכי ההחלמה ותהליכי עיבוד אבל הנמשכים מעבר למסגרת הזמנים המוכרת בספרות ובעולם הטיפול. אפילו

השפה מתקשה בתיאור נכון של מצב זה, כאשר חלק מבני המשפחות מתנגדים וחווים פגיעה משימוש במילים כדוגמת גופות או גוויות בהתייחס ליקיריהן מהם לא היתה להם האפשרות להיפרד בראוי, או להצמדת התואר ז"ל.

לפיכך, מסמך זה, שנכתב לבקשת משפחות חטופים חללים, נועד לבחון את המורכבות הייחודית של **קבוצת משפחות החטופים החללים**, תוך עמידה על האתגרים הרגשיים, החברתיים והמערכתיים שהם חווים, כמו גם על הצורך במענים מותאמים למציאות יוצאת דופן וחריגה זו. כאנשי מקצוע בתחומי הבריאות והשיקום, וכמתנדבים במערך הבריאות של מטה משפחות החטופים נתמקד בהיבטים הבריאותיים. המציאות מחייבת גישה רב-מקצועית המתחשבת בהיבטים בריאותיים, חברתיים, משפטיים, הומניטריים, אתיים, כלכליים וכו'.¹ מצורף לדו"ח נספח המפרט את ההיבטים המשפטיים וההומניטריים של החזקת החטופים החללים, כולל הפגיעה בזכויות המשפחות לקבל וודאות ביחס לגורל יקיריהן ולהבטיח להם קבורה ראויה, אם אכן אינם בחיים. הנספח יסקור גם את המצוקה הנפשית המתמשכת הנגרמת מהיעדר מידע, וכן ההפרות החמורות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי והמשפט הפלילי הבינלאומי (נספח א').

ב. מתודולוגיה

הדו"ח הנוכחי מתבסס בעיקרו על איסוף נתונים שיטתי במסגרות מחקר ראיונות עומק חצי-מובנים שנערך בין דצמבר 2024 לינואר 2025. במסגרת המחקר, לאחר קבלת הסכמה מדעת, ראיינו 17 בני משפחה בדרגות קרבה שונות לחטופים חללים. הראיונות נערכו ע"י ד"ר עינת יהנה, פסיכולוגית שיקומית מומחית-מדריכה וראש תחום שיקום במערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. משך כל ראיון כתשעים דקות. המחקר אושר על ידי ועדת האתיקה של המכללה האקדמית תל אביב-יפו ועדת המחקר של מטה משפחות החטופים.

ג. אפיון (טיפולוגיה) של משפחות החטופים החללים

ניתן לחלק את קבוצת משפחות החטופים החללים לשלוש תתי-קבוצות עיקריות²:

1. משפחות שקיבלו את הבשורה על מות יקיריהם/הירצחם בשבי ביום החזרתם לישראל.
2. משפחות שקיבלו את הבשורה על מות יקיריהם/הירצחם בשבי, ואשר החזרתם לישראל התרחשה לאחר תקופה מרגע הבשורה.
3. משפחות שקיבלו את הבשורה על מות יקיריהם/הירצחם בשבי, אך יקיריהם עדיין חטופים בעזה וטרם הוחזרו לישראל.

מבחינת ההתמודדות לרבות הפסיכולוגית-ריגשית, הקבוצות חולקות מאפיינים משותפים וייחודיים, כאשר קבוצה 3 מהווה את נקודת הקיצון של חווית העדר הסגירה. המאפיינים המשותפים נעוצים ראשית דבר במאפייני השכול הטראומטי. המאפיינים הייחודיים נעוצים ברצפי השיבוש ותהליכי האבל ה"שבורים", נוכח הסטייה הבוטה מתהליך האבל הנורמטיבי, לצד המשך קיומו או אי קיומו של ה"אובדן העמום".

¹ אנו כמובן ערים ועוסקים באינטנסיביות באתגרים, צרכים והמלצות של כלל משפחות החטופים ובחובה העלוונה והדחיפות להחזרת כולם ולשיקום כולם. כמו כן אנו דואגים לקבוצות הנפגעים השונות של ה-7 באוקטובר והמלחמה והצורך במענים מתאימים עבורן. בדו"ח זה התמקדנו בקבוצת משפחות החטופים החללים.

² זוהי חלוקה קטגוראלית. יצוין כי קיימות הבחנות נוספות – למשל, בחלק מהמקרים החלל לא הוחזר אך הוחזרו ממצאים שאפשרו קביעת מוות וקבורה. בנוסף, קיימות משפחות שקיבלו הודעה ממערכת הביטחון כי "קיים חשש כבד לחיי החטוף" – כלומר קרוב לוודאי אינו בין החיים אך אין וודאות.

תחילה יסקרו מאפייני השכול הטראומטי בעת הזו המשותפים למשפחות החללים החטופים ולאחר מכן המאפיינים הייחודיים לכל קבוצה הנובעים מסוג השיבוש בשכול.

ד. מאפייני השכול הטראומטי:

מתוך כלל הראיונות עם משפחות החטופים-החללים עולים גורמי סיכון רבים (כפי שיפורט למטה) הידועים בספרות ככאלה שהופכים את תהליך האבל, שעבור רבים מהם טרם החל, אינהרנטית למורכב במיוחד (complicated grief/complex bereavement disorder - Boelen & Smid, 2017). זאת ועוד, ריבוי גורמים הסיכון ובשילוב עם הנסיבות הייחודיות בעת הזו, תהליך האבל צפוי להמשך הרבה מעבר למשך הזמן הידוע בספרות.

1. **מוות בנסיבות טראומטיות, אלימות ופתאומיות (sudden and violent loss):** בין אם נרצחו ב-7 באוקטובר או במהלך תקופת השבי לאחר שהצליחו לשרוד תקופת ייסורים ממושכת, נסיבות המוות האלימות משאירות את בני המשפחה עם אבל טראומטי המלווה בתסמינים פוסט-טראומטיים משמעותיים (סיוטים, חודרנות, עוררות) לצד היגון (Hasson-Ohayon & Horeish, 2024), הידועים כמכבידים על עיבוד האובדן ותגובת האבל.
2. **העדר פרידה מהיקרים:** נסיבות המוות לא אפשרו למשפחות להיפרד מהיקרים או להיות לידם בזמן שאלו נפרדו מהעולם. חסר זה מייצג מצב המכונה (unfinished business in bereavement) וידוע ככזה המעלה רגשות קשים כמו אשמה על אי הצלה, והחמצה הידועים כמחריפים את תהליך האבל.
3. **חלקים חסרים בסיפור המוות (death story):** נוכח הנסיבות, משפחות חסרות מידע על מה עבר על יקיריהם ברגעים האחרונים לחייו, כיצד נהרגו באמת. כל עוד אין מידע שלם – לא ניתן לייצר רצף ולעבד את האובדן (Rubin & Malkinson, 2020) והמשפחות חשות היא כי המעגל לא נסגר גם אם החלל הובא לקבורה. יצוין כי כל מידע חדש שמתגלה על ציר הזמן, גם אם שנה לאחר האירוע, מטלטל מחדש ו"פותח את הפצע".
4. **סיבת המוות של החטוף:** יצוין כי נסיבות המוות השונות (האם כתוצאה מפעילות צה"ל, הוצאה להורג על ידי החוטפים בשבי, מוות מהיעדר טיפול רפואי או כתוצאה מתנאי השבי הקשים) מעצים את גודל הטרגדיה ומעורר רגשות קשים כמו החמצה, השפלה והפקרה שמקשות על תהליך עיבוד האבל.
5. **הפצת ידיעות וסרטונים של ארגון הטרור (החמאס):** במצבים רבים הופצו ידיעות על מותם של חטופים כאשר בפועל אלו התגלו כלא נכונים וההיפך. בנוסף, משפחות היו חשופות להרבה סרטונים שהופצו מהם הם יכלו להסיק על חשש לחייו של יקירם מבלי שיצאה הודעה רשמית. חשיפות אלו כולל לדיס-אינפורמציות וטרור פסיכולוגי יצרו מעבר משובש אל תהליך קבלת הבשורה.
6. **שיבושים בקבלת בשורת חלל:** מהראיונות עולה כי במקרים מסוימים קבלת הבשורה נעשתה בשלבים לפי דרגת החשש לחיים, תוך שמשפחות נדרשו שלא לשתף במידע. לעיתים החשש הופך וחוזר חלילה. המרחיינים שיתפו כי תהליך זה הקשה מאוד על המשפחות לתת אמון בבשורה ובמבשרים (למשל: לומר ולהסתייג, להשתמש במדד של אחוזים כדי לתאר את רמת הוודאות ביחס למותו של החטוף, לשנות את ההערכות הללו). קשיים עלו גם בצורך לחכות לבשורה על פי שיחה שנקבעה מראש, או מידע שהמשפחה ידעה ממקורות אחרים (טלגרם, כלי תקשורת) לפני הבשורה הרשמית. מסירת בשורה משובשת ידועה כמחריפה מצוקה בהמשך.
7. **העדר פרוטוקול סדור לבשורה:** בעוד שקיים פרוטוקול צבאי ונוהל סדור למסירת בשורת חלל – לפי סוג הנפילה, לנפגעי פעולות חטיפה, לרבות אזרחים, קיימת פחות הסדרה בנושא החללים החטופים. החל

מהסוגיה מי מגיע לבשר – נציגי עירייה, קציני קשר צבא, מי כלול בצוות הודעת החלל ומה קורה מכאן והלאה מבחינת סדר פעולות. בנוסף, קיים אי בהירות ומחלוקת לגבי מי מוכרז כחלל צה"ל ותחת איזה נוהל לפעול.

8. **התמודדות מתמשכת עם טריגרים יומיומיים:** אותות חיים, או בשורות חלל על חטופים אחרים מציפה מחדש את כאב האובדן שהוא מייסר, מציף ואינו נותן מנוח. גם תמונות חטופים שבים מעוררות כאב נפשי על הרגע שלו חיבו ולא זכו בו.

9. **ריבוי אובדנים:** התמודדות ריבוי אובדנים (multiple losses) שכרוכים ושאינם כרוכים במוות, ביניהם אובדן היישוב בו התגוררו עד ה-7.10, פינוי מהבית שלא ניתן לשוב אליו, אובדן עבודה, אובדנים נוספים במשפחה ובקהילה שטרם עובדו מאז ה-7 באוקטובר מחריפים את עומס האבל (grief overload – Stroebe & Schut, 2016).

10. **חוויית הפקרה ופגיעה מוסרית:** מרואיינים רבים שיתפו בתחושת הפקרה ואובדן אמון לנוכח העדר הנוכחות והתפקוד של הצבא ומוסדות המדינה ביום ה-7 באוקטובר, העדר עסקה לשחרור חטופים ואמות המוסר של מקבלי ההחלטות המכתיבות את סדר היום הציבורי עד כה. תחושה זאת מועצמת באופן חזרתי במצבים בהם החטופים שרדו בשבי אולם המדינה הפקירה אותם ואחראית לאי השבתם בחיים.

11. **קושי ליישב את האובדן- תהליכי הבניית משמעות (meaning making):** שיח על העדר הצורך בבינוס "ועדת חקירה ממלכתית" ממשיך להדהד את חווית היעדר ההכרה בצורך של המשפחות להבין מה קרה, ללמוד מן הכשלים ולצקת משמעות אל תוך הרצח האכזרי של יקיריהם. העדר היכולת להבנות משמעות לאובדן ידועה כמחריפה את עוצמת האבל (Neimeyer et al., 2010).

12. **העדר הכרה חברתית-מדינית לחוויית הסטטוס חטוף-חלל (disenfranchised grief – Doka, 2002):** השיח המדיני והציבורי מעורר חווית חוסר הכרה בתהליך שחוות משפחות החללים. חלקן ציינו את הרגישות הגבוהה למילה "גופה" אשר מבטא זילות בערך היקירים שאינם והופכת את החלל לאובייקט חסר תחושות, שאין דחיפות להחזרתו "כי הוא כבר לא סובל" או כי "קבר זה לא משנה". שיח זה אינו מכיר בכאב הנפשי העצום של המשפחות ומותיר אותן בבדידות (isolation in grieving) - חוויה הידועה כמעצימה את האבל. בנוסף, משפחות חשות כי הן מקוטלגות בתודעה דרך המשקפים של "חללי צה"ל" – מבלי להבין כלל את הנסיבות השונות (אזרחים, חטיפה מקדימה, חלל שעדיין נמצא בידי ארגון טרור ולא הובא לקבורה).

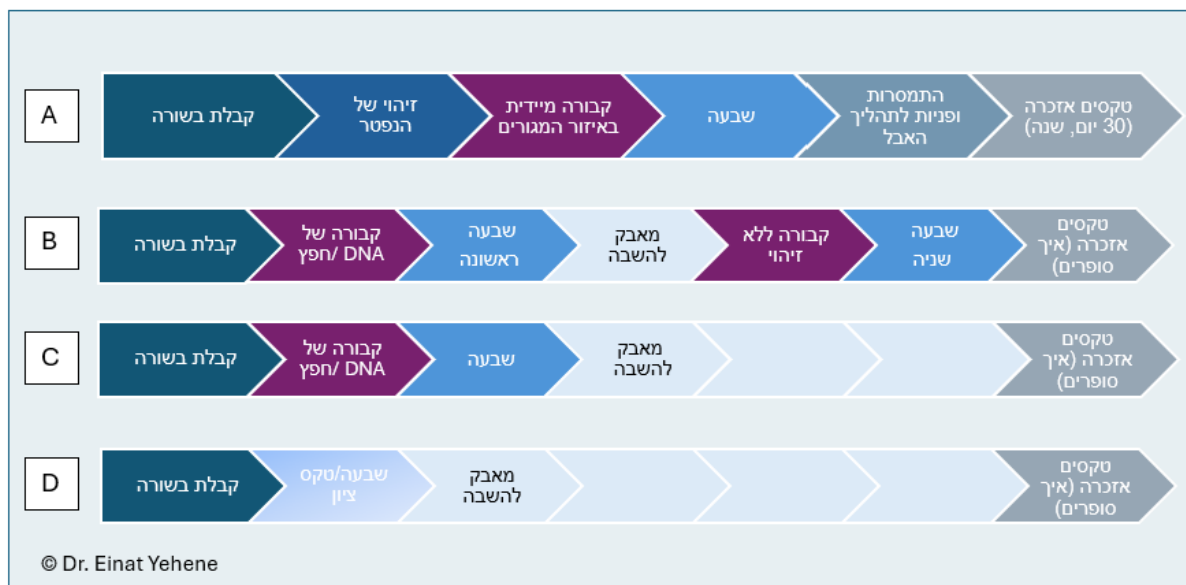
13. **פולשנות תקשורתית וציבורית באבל:** לצד תפקידם של התקשורת והציבור במאבק, מרואיינים דיווחו כי לא תמיד הצליחו למצוא את מקומם במרחב שבין הפרטי לקולקטיבי ביחס לתהליך האבל שהוא ברובו אינטימי ואישי.

14. **ירידה בהנכחה ובתודעה התקשורתית:** כלל המרואיינים דיווחו על ירידה משמעותית בסיקור התקשורת לזכו ביום שבו הפך החטוף לחלל. פער זה, אל מול תקופת המאבק להשבה לפני קבלת הבשורה מעצים את תחושת ה"היררכיה" בין החטופים החללים- לחיים.

15. **היות חלק מקהילת חטופים:** המשך ההשפעה המתמשכת של כל שינוי סטטוס במצב החטופים על המקרי האישי של החטוף שלי המעלה רגשות טבעיים כמו קנאה, החמצה או התאבלות משותפת במקרים של מוות, ושל מקומי בתוך הקהילה.

ה. שיבושים בתהליך האבל הנורמטיבי:

תרשים מספר 1 מתאר את תהליך האבל הנורמטיבי (A), האופייני במסורת היהודית³, הבנוי על רצף שלבים המסייעים לאדם האבל לעבד את האובדן, בעוד תהליכים אחרים (D, C, B) מתארים שיבושים טיפוסיים ברצף, כפי שאלו באו לידי ביטוי בקרב משפחות החטופים החללים. שיבושים אלו ידועים כמייצרים תגובת אבל מורכבת ועמידה במיוחד במצבים בהם אין קבורה וסגירה.

- A. רצף השלבים בתהליך האבל הנורמטיבי בדת היהודית.
 B. רצף משובש של שלבי האבל במצב בו התקבלה בשורת חטוף-חלל ולאחר תקופה התרחשה השבה לקבורה.
 C. רצף משובש של שלבי האבל במצב בו התקבלה בשורת חלל והחלל עדיין לא הושב לקבורה.
 D. רצף משובש של שלבי האבל במצב בו התקבלה בשורת חלל, והמשפחה בחרה לערוך טקס דתי או חילוני בלבד והחלל עדיין לא הושב לקבורה.

תרשים 1: תהליך האבל הנורמטיבי (A) ותהליכי אבל משובשים בקרב משפחות החטופים החללים (D, C, B).

להלן מאפיינים ייחודיים לכל אחת משלוש הקבוצות:

קבוצה 1 - משפחות חטופים חללים שקיבלו בשורה והובאו לקבורה באותו הזמן.

- מעבר חד ומפתיע מאובדן עמום לבשורת חלל, לאחר מאבק ממושך להשבת החטוף בחיים.
- העדר זיהוי החלל לפני הקבורה.
- לפרקים עצם ההתלבטות אם להיחשף למידע או לראות ראיות היא לא שגרתית ונתפסה כמכבידה.
- העדר פניות לאבל נוכח האירוע הטראומטי המתמשך ותמיכה במאבק הקולקטיבי להשבת החטופים.
- ריבוי אובדנים ועומס אבל מקשה על ההתמסרות להתאבלות על החטוף.
- ציפייה סביבתית ומערכתית לא תואמת חוויה "ריפוי/שיקום" וחזרה לשגרה כי "נסגר מעגל" מבלי להבין את מורכבות תהליכי עיבוד האובדן.

קבוצה 2 - משפחות חטופים חללים שקיבלו בשורה, ויקריהם הובאו לקבורה רק לאחר תקופה.

³ יצוין כי היו גם חללים לא יהודיים וגם עבורם תהליך השכול משובש וכי קיימות מסורות יהודיות שונות.

- **"חליטה" של המוות:** מרואיינים רבים חשו כי המידע עליו התבססה קביעת המוות היה לעיתים לא מבוסס ראיות דיו, נשען על מידע שאינו קונקרטי או סותר. חוויה זו גרמה לעיתים להטלת ספק באמינות המידע וקושי בקבלה מוחלטת של המוות. בנוסף, טעויות שנעשו בקבורה, גם הן לעיתים העלו ספק ביחס לשלב קבלת המידע וגם לאחריו.
- שבעה ללא קבורת הנפטר המאופיינת בעיסוק כללי בנסיבות ההכרזה על חלל יותר מאשר בפרידה מהיקירים.
- המשך המתנה דרוכה להודעה על היקירים החללים גם לאחר ה"שבעה" ללא קבורה.
- השבת החלל לקבורה הפכה את המוות לוודאי ואפשרה "סגירה".
- בלבול סביב שבעה וטקסי פרידה כפולים.
- בלבול ביחס למועד אזכרה – כיצד לספור? שנה מאז הודעת החלל? מאז ההשבעה? מיום המוות? בלבול זה מחריף גם לאור מידע מודיעיני שאינו תמיד וודאי ביחס לתאריך ונסיבות המוות.
- העדר פניות והשהיית עיבוד אבל נוכח הטראומה המתמשכת, ותמיכה במאבק הקולקטיבי להשבת החטופים.
- ריבוי אובדנים ועומס אבל מקשה על ההתמסרות להתאבלות על החטוף.
- ציפייה סביבתית ומערכתית לא תואמת חוויה ל"ריפוי"/"שיקום" וחזרה לשגרה כי נסגר מעגל.
- קבוצה 3 - משפחות חטופים חללים שקיבלו בשורה, ויקיריהם טרם הובאו לקבורה.**
- **"חליטה" של המוות:** תהליך קביעת המוות כאמור לעיתים לא היה מבוסס ראיות דיו, נשען על מידע שאינו קונקרטי או סותר מה שגורם למשפחה להתקשות להאמין לגורם הקובע והחלטתו מה שמוביל לעיתים לקבלה מוחלטת של המוות.
- **קיומו של ספק מכונן ותקווה:** העובדה שקביעת המוות התבססה על תמונה, סרטון או מידע עקיף אחר, ולא על עדויות מוחשיות כמו זיהוי פורנזי או בדיקה פתולוגית, יוצרת תחושת ספק באשר לוודאות המוות של היקירים. היעדר ראיות מוחשיות או נתונים פתולוגיים מחזק את התקווה – ולו הקטנה ביותר – שהאדם האהוב עדיין בחיים.
- **סירוב/אי סירוב לקיים טקס קבורה או לשבת שבעה:** חלק מהמרואיינים ישבו שבעה כאשר חלקן קברו חפץ או שריד DNA מגופו של החלל. לעומתם, משפחות אחרות סירבו בכל תוקף לשבת שבעה, או לקבורה של חפץ וקבר כיוון שמהלך זה נחוה להן מנותק רגשית. אחרים תיארו חוסר אמון וחשש כי מהלך זה יפחית את המאמץ להשבת יקירם לקבורה.
- **ידיעה ללא סגירה:** המשפחות מתארות כיצד העובדה שאין קבר לפקוד או שיקיריהם עדיין מוטלים בעזה, עדיין מייסרת.
- **המשך המתנה דרוכה ומייסרת:** להודעה על מקום הימצאות החלל והשבתו.
- **המשך מאבק עצים ובהול להשבת היקירים לקבורה:** המייצר עיסוק תובעני במאבק הגובה מחיר נפשי גבוה ומשאיר מעט אנרגיה לעיבוד האובדן האישי. משפחות עסוקות בהנכחת הנרטיב ומאבק על ההכרה בחשיבות ההחזרה.
- **ציפייה סביבתית ומערכתית ל"חזרה לשגרה" – כאילו היו רק משפחות שכולות ולא משפחות חטופים.**
- **קיים חשש עצום כי הזמן שחולף יקשה על מציאת החללים והשבתם והם יהפכו לנעדרים שגורלם לא ידוע והמשפחות יוותרו עגונות ריגשית כל חייהן.**
-

1. השפעות על בריאות נפשית פיזית ותפקוד כללי:

הסטרס המתמשך מהמאבק הארוך והשוחק להשבת החטופים, קבלת בשורת החלל לצד העדר הסגירה והבאתו של החלל לקבורה, משפיעים משמעותית על תפקוד בני המשפחה וגוברים מחיר בריאותי במישור הפיזי והנפשי. החוסר בוודאות אינם רק גורמים לסבל נפשי קשה – הם פוגעים ישירות בבריאות בני המשפחות ועלולים לקצר את חייהם. החזרת החללים היא לא רק מתן כבוד אחרון, אלא גם צעד הכרחי להצלת חיים.

1. תפקוד כללי: מרבית המרואיינים תיארו חוויה של חוסר חשק וכוחות לקום בבוקר, עד כדי כך שחלקם במשך ימים או שבועות לא היו מסוגלים לצאת מהמיטה. מרביתם מתקשים לעסוק בפעולות שגרתיות בהן עסקו בעבר כמו בביסה, בישול או ספורט. במקרים רבים, המשפחות עדיין נעזרות בחברים ובני משפחה שמספקים תמיכה יומיומית.

2. השפעות נפשיות: החשש המתמיד לגבי אי מציאתו של יקירם והשבתו לארץ מגבירה את החרדה. חלק מהמרואיינים דיווחו על התקפי חרדה, בעיקר בשעות הלילה, בהן העשייה מפנה מקום למחשבות עמוקות. מרבית המרואיינים דיווחו על תסמינים פוסט-טראומטיים במיוחד סיוטי לילה וחודרנות של זיכרונות ותמונות מטרואמת החטיפה או מהרצח של יקירם בשבי.

3. חוסר יציבות רגשית: המצב המתמשך מייצר גם חוסר יציבות רגשית, כאשר רוב המשפחות מתארות קשיים משמעותיים בוויסות רגשי. חוסר סבלנות, כעס, נסיגה רגשית והסתגרות בעוצמות גבוהות יותר מבעבר משפיעים על מערכות היחסים בתוך המשפחה ועם חברים, ועל התפקוד היומיומי בכלל.

4. שחיקה פיזית ונפשית מואצת: האחריות הכפולה – הן להובלת מאמצים לשחרור יקיריהן והן לטיפול בבית ובשאר בני המשפחה – מהווה עומס ניכר. זאת בנוסף ליוגן על גורל יקיריהם שלא נותן מנוח. מרואיינים רבים תיארו כיצד התמרון בין פעולות ומחויבויות שוטפות שבשגרה עם המאבק האקוטי המתמשך להשבת החללים לקבורה מוביל לדלדול משאבים אישיים, עייפות ומותשות.

5. השפעות על בריאות פיזית: מרואיינים דיווחו על הפרעות באכילה ושינויים במשקל. חלקם תיארו ירידה במשקל בתקופה הראשונה לאחר החטיפה עקב חוסר תאבון ופניות לאכול בשל המאבק להשבת יקיריהם שנמשך עד היום. אחרים דיווחו על אכילה רגשית כתוצאה מאי השקט בו הם נתונים בהינתן מצב של סטרס כרוני כל עוד אין סגירה.

מרבית המרואיינים, לרבות ממשפחות החללים שלא הובאו לקבורה, דיווחו על קשיי שינה חמורים מתמשכים מאז ה-7 לאוקטובר, כתוצאה מסטרס אקוטי ועוררות יתר שהקשו על היכולת להירדם. במקרים רבים השינה מתוארת כשטחית ובלתי רציפה הנמשכת שעות בודדות בלבד (כ-3 או 4 שעות). קיים שימוש בחומרים מסייעים וטיפול תרופתי פסיכיאטרי על מנת להשיג מעט שינה.

אתגרים מתמשכים אלו מובילים בתורם גם להיחלשות של המערכת החיסונית. מרואיינים רבים תיארו תחושת חולשה ועייפות קיצונית, כאבים מופשטים בגוף והתפרצות של דלקות ומחלות כמו צינן והתקררות. בנוסף, ישנם מרואיינים ששיתפו כי הם מתמודדים עם התפרצות מחלות כתוצאה מסטרס מתמשך, לדוגמה, בעיות לבביות והתפרצות או החמרה של מחלות אוטואימוניות ומחלות רקע אחרות. כמו כן, יש דיווחים על עלייה בהתמכרויות לטבק ולסמים אחרים. קיימת סכנה ממשית של קיצור תוחלת החיים.

6. קשיים קוגניטיביים: בנוסף להשלכות הפיזיות והנפשיות, מרואיינים רבים שיתפו בקושי קוגניטיבי, בעיקר בתחומים של ריכוז וזיכרון. חלקם דיווחו על בלבול מתמשך שנובע מהעומס הרגשי והנפשי.

7. תפקוד תעסוקתי: מרבית המרואיינים הפסיקו לעבוד מאז אירוע החטיפה, כאשר העבודה נתפסת לעיתים כבלתי אפשרית במסגרת אי הוודאות והלחץ המתמיד. עבור אלו שטרם הובאו לקבורה, תחושת "אפקט ראיית המנהרה" שבה כל האנרגיה ממוקדת במטרה אחת – השבת יקיריהם – מונעת מרבים מהם להמשיך בשגרת עבודה במקביל. אחרים מתקשים לתפקד עקב פגיעה בבריאותם הנפשית והפיזית המקשה על גיוס כוחות במקביל. מתוך המרואיינים שיקיריהם הובאו לקבורה, אלו שחזרו למעגל העבודה דיווחו על ירידה בשעות העבודה ובאיכות התפוקה נוכח הרגשות הקשים ותחושת התפלות המלווה אותם.

8. השפעות על ילדים וקושי בתפקוד הורי: המרואיינים תיארו קושי לתווך לילדים את המראות הקשים והמידע הטראומטי אליו נחשפו מאז ה-7 באוקטובר. ישנם ילדים שהיו בעצמם יחד עם הוריהם בסכנה המאיימת על חייהם, ועדים לחטיפה של הורה או בן משפחה אחר. המצוקה הרגשית של הילדים מתבטאת בדרישה לנוכחות וקרבה הורית אינטנסיבית, אי הגעה סדירה למסגרות חינוכיות והתפרצויות זעם. בנוסף, קושי עלה גם בתיווך הסטטוס "חטוף" או "חלל" או "חטוף-חלל" במיוחד לאור מאפייני החשיבה של ילדים בגילאי התפתחות שונים. בנוסף, ישנם מרואיינים שהעלו קושי אל מול מערכת החינוך שלתחושתם לא סייעה בתיווך הסיטואציה המורכבת או בתמיכה מתמשכת בילדים למשפחות החטופים.

9. קשיים בדינמיקה המשפחתית: מרבית המשפחות מתמודדות עם שינויים משמעותיים בדינמיקה המשפחתית וביחסים. בעוד שאצל חלקן טראומת החטיפה מייצרת קרבה ולכידות, אצל אחרות היא מעוררת חילוקי דעות בין בני המשפחה לגבי הדרך הנכונה לפעול במאבק גם לאחר קבלת בשורת החלל. השונות בדרכי ההתמודדות עם הכאב הנפשי מעמיקה את המתח המשפחתי.

10. הזנחה עצמית: בתוך המציאות הזו, הצרכים האישיים והבריאותיים של בני משפחה לחטופים חללים (בין שהובאו ובין שטרם הובאו לקבורה) נדחקים לעיתים קרובות לשוליים, כשהמאבק להשבת יקיריהם תופס מקום מרכזי בכל היבט של חייהן. הזנחת בריאותן והימנעות מטיפול עצמי אינה נובעת רק מהיעדר זמן או משאבים, אלא גם ממנגנונים רגשיים ותודעתיים שמונעים מהמשפחות להקדיש תשומת לב לבריאותן.

הקושי ביזימה והנעה לפעולות שגרתיות מוביל לכך שהן נמנעות מקביעת תורים לרופא או מהגעה לפגישות טיפול. עבור רבים, תחושת הדחיפות במאבק להשבת יקיריהן לקבורה גוזלת את מירב זמןן ואינן מותירה מקום לטיפול עצמי. לצד זאת, דה-לגיטימציה עצמית מקשה עוד יותר, כאשר עיסוק בצרכים אישיים נתפס בעיניהן כמותרות שאינן הולמות את "צו השעה". חלק ציינו שיפור בהנגשת המענים דרך גופים שונים (ביטוח לאומי, קופות חולים, מנהלת החטופים) בעוד אחרים עדיין מתמודדים עם המתנה ארוכה וקושי לקבל את הסיוע הנדרש. מצב זה מחייב היערכות מערכתית שתספק מענה מותאם, על מנת לאפשר להן להתמודד עם האתגרים הפיזיים, הנפשיים והמערכתיים.

2. סיכום

דו"ח זה עוסק בהשלכות הרגשיות, הבריאותיות והתפקודיות של משפחות החטופים שהוכרו כחללים בעקבות מתקפת הטרור שביצע ארגון חמאס ב-7 באוקטובר. תהליך האבל של משפחות אלו מתאפיין במאפיינים ייחודיים הכוללים שכול טראומטי משובש, המשך אובדן עמום והיעדר סגירה – כל עוד החללים לא הושבו לקבורה, אשר מגבירים את הקשיים בהתמודדות הנפשית והתפקודית היומיומית. יצוין כי גם במצבים בהם הובא החלל לקבורה ריבוי גורמי הסיכון שפורטו לעיל מייצרים שיבושים בתהליך האבל ומורכבות שעשויה להימשך מעבר למסגרת זמן ידוע. זאת ועוד, כל עוד המאבק להשבת כלל החטופים נמשך, תהליך השיקום והאבל מושהה גם עבור משפחות אשר קיבלו את יקיריהם לקבורה אבל ממשיכים להאבק כחלק מהמשפחה הפסיכולוגית של משפחות החטופים אשר מייצגת עבורם את סיפור הטראומה והאובדן שנותר פתוח.

בנוסף, היעדר הכרה מספקת במעמדן הייחודי של משפחות אלו – הן מצד הממסד, התקשורת והחברה – מעצים עוד יותר את מצוקתן. הפערים במענים הרגשיים והתפקודיים, תחושת הנטישה מצד המדינה והיעדר מסגרות תמיכה מותאמות לליווי משפחות החטופים החללים יוצרים תחושת בדידות באבל ומעלים את הסיכון להתפתחות הפרעות נפשיות ופזיות משמעותיות. גורמים אלה משפיעים לרעה על רציפות ההתמודדות עם השכול, פוגעים בתהליכי עיבוד האבל וביכולת להעניק משמעות לאובדן, ומעכבים את יצירת הסגירה הנדרשת לצמיחה ולהתחלת תהליכי החלמה נפשית והסתגלות למציאות החיים החדשה.

יצוין כי המדובר על סטטוס חדש וייחודי שנוצר מאז ה-7 באוקטובר שאינו מוכר לאשורו במדינת ישראל ובטח בהיקפים, צירופים ושיבושים כאלו. ברור כי הסתכלות על הסיטואציה של נפגעי חטיפה מנקודת מבט מוכרת – באמצעות קטגוריות כמו "נפגעי פעולות איבה" או "משפחות שכול" חוטאת למצב. היא אינה מצליחה לגלם בתוכה את טראומת החטיפה, תקופת השבי, הרצח, מגוון תחושות ההחמצה/ההפקרה/בגידה, את תהליך השכול המשובש והיעדר הקבורה בקרב משפחות החטופים, אשר נושא עמו מורכבויות פסיכולוגיות ייחודיות לכל אחת מהקבוצות בשלב זה.

ח. המלצות

מתוך האמור לעיל אנו קוראים לגיבוש פתרונות הולמים למצב משפחות החטופים החללים, ומציעים את ההמלצות הבאות:

1. **השבת כלל החללים לקבורה בהקדם האפשרי:** על המדינה להמשיך ולפעול להשבתם המיידית של כל החללים המוחזקים בעזה, מתוך מחויבות מוסרית, לאומית ואישית להחזרתם לקבר ישראל. עבור המשפחות מדובר בקבלת וודאות ומנוחת עולמים, למנוח ולהן. ללא החזרת כל החללים, נפגעים לא רק תהליכי השיקום של משפחות החללים, אלא גם של קהילות החללים והחברה הישראלית כולה. יש להביע את המחויבות הזאת באופן פומבי, תוך שמירה על זכות המשפחות לסגירה ולהתמודדות עם האובדן.

2. **הגברת המודעות הציבורית והתקשורתית:** יש להבטיח שמשבר החטופים החללים יישאר חלק בלתי נפרד מהשיח הציבורי ומהמאבק להשבת כלל החטופים. יש לשמר את העיסוק הציבורי בנושא גם לאחר קבלת בשורת החלל, ולהימנע מהיעלמותו מהתודעה הלאומית. זאת, באמצעות חשיפה תקשורתית מתמשכת, קידום מדיניות ממשלתית מתאימה ושיח לאומי המדגיש את האחריות המתמשכת של המדינה והחברה כלפי המשפחות.

3. **רגישות בשיח הציבורי והתקשורתי:** מומלץ לשאול את המשפחה איך להתייחס לחטוף (למשל: חלק מהמשפחות יעדיפו לכתוב חלל-חטוף או רק חטוף, האם לכתוב ז"ל, האם "לאחל" לשובו, לקבורתו) כדי להשתמש בביטויים ובשפה שאינם מוסיפים לפגיעה במשפחה.

4. **הכרה ממסדית מלאה בסטטוס ובצרכי המשפחות:** נדרש להגדיר מעמד רשמי וייחודי למשפחות החטופים-החללים, שישקף הכרה ממסדית וחברתית במצבן הייחודי. המענה צריך להיות רגיש ומיוחד-טראומה גם בהסדרת של סוגיות בירוקרטיות (כמו למשל להותיר את שמו של החטוף בתעודת הזהות של הוריו כחי, עד אשר יחזור לישראל). הכרה זו תוביל להתאמות נדרשות בכל תחומי החיים ותקף מענים פסיכולוגיים, רפואיים, סוציאליים, תעסוקתיים וכלכליים.

זכויות צריכות להינתן גם לכלל המעגל הראשון (אחים ואחיות) ולא רק להורים או לבת זוג – שכן גם הם יצאו ממסלול חייהם נוכח טראומת החטיפה והמאבק להשבה. יש להאריך את משך הזמן בו ניתן סיוע שכן נוכח העדר הפניות לעסוק באובדן ובתהליך השיקום (לרבות במצבים בהם החלל לא הושב) הרבה מעבר להקצאת תחומה בזמן קצר.

5. **הנכחה, הנצחה והקמת קבוצות תמיכה:** יש לארגן פעילויות המנכיחות את החטופים שטרם הובאו לקבורה ובהמשך לעסוק בהנצחות מגוונות שיחזקו את זכר החללים ויספקו מסגרות תמיכה קהילתיות, אשר יסייעו למשפחות להתמודד עם האבל ועם הכאב בצורה משותפת.

6. **שיפור מנגנוני מסירת הבשורות בשלבים השונים:** המציאות מייצרת שיבוש בתהליכי מסירת הבשורות והליכי הבשורה ומציבה אתגרים ייחודיים בקביעת המוות. יש צורך בהתאמת התהליכים הקיימים בזהירות וברגישות הנדרשת, תוך שמירה על כבודם, פרטיותם ואף בריאותם של בני המשפחה. לאור נסיבותיה החריגות והמיוחדות של החזרת חללים אלה, יש צורך בגיבוש מהיר של מנגנון ייחודי וייעודי, אשר יאפשר לקרובים החפצים בכך לקבל את כלל המידע הרלוונטי ואף לאפשר למיופה כוח מקצועי להיות נוכח בתהליכים, למען הגברת האמון.

7. **תמיכה ושיקום רב מקצועי ארוך טווח:** יש להקים מסגרת שיקום ותמיכה מותאמת, שתספק סיוע רב-מערכתי למשפחות, לרבות:

- **גישה לטיפול פסיכולוגי ארוך-טווח:** עבור משפחות המתמודדות עם אבל טראומטי הרבה מעבר למסגרת הזמן המקובלת של "שנה" לאחר המוות.
- **הנגשת שירותי בריאות בגישה פרואקטיבית:** על מנת לאפשר לכלל בני המשפחה לטפל בעצמם ולשמור על בריאותם הפיזית והנפשית. כולל מענים ייחודיים לסוגיות כדוגמת שינה, אכילה, התמכרויות.
- **תוכניות ליווי תעסוקתי ושיקום מקצועי:** שיאפשרו חזרה הדרגתית לשוק העבודה בהתאם לצרכים האישיים של בני המשפחות.
- **מסגרות תמיכה משפחתיות וקהילתיות:** הכוללות ליווי בתחומי הזוגיות והורות ומתן כלים לשיקום התא המשפחתי.

השבת החללים היא בראש ובראשונה ציווי מוסרי וערכי – מחויבות עמוקה כלפי החללים, כלפי המשפחות והחברה הישראלית כולה. הציבור, הניצב כעת לשכול הטראומטי וחווה יחד עם משפחות החטופים החללים את הכאב, חש בערבות ובאחריות כלפי הציבור הלאומי. המענה לשיבוש הנגרם מהאובדן טמון בתיקון השיבוש באמצעות סינכרון תהליכים, כאשר אירועי הקבורה של החלל והפרידה, יוצקים משמעות לאובדן ותורמים לתהליך השיקום והריפוי ברמה הלאומית. כאומה, איננו שוכחים את חללינו – אנו מביאים אותם לקבורה, נפרדים ומנציחים אותם, ובכך יוצרים את המשמעות והאתוס הנחוצים להמשך הקיום וההתחדשות.

ד"ר עינת יהנה

פסיכולוגית שיקומית מומחית-מדריכה
מומחית לטראומה, אובדן והסתגלות לאירועי חיים
חברת סגל ומרצה בכירה, בית הספר למדעי ההתנהגות, האקדמית תל אביב-יפו
ראש תחום שיקום, מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים

פרופ' חגי לוין

רופא מומחה לבריאות הציבור
פרופ' מן המניין לאפידמיולוגיה, בית הספר לבריאות הציבור, האוניברסיטה העברית והדסה
ראש מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים

כיצד לצטט את הדו"ח:

Yehene E, Levine H. Bereavement in Uncertainty: The health of the families of the deceased hostages – challenges, needs and recommendations. Feb 2025.

יהנה ע', לוין ח'. שכול באי וודאות: בריאות משפחות החטופים החללים – אתגרים, צרכים והמלצות. פברואר 2025.

מקורות

1. Boelen, P. A., & Smid, G. E. (2017). Disturbed grief: Prolonged grief disorder and persistent complex bereavement disorder. *BMJ*, 357, j2016. <https://doi.org/10.1136/bmj.j2016>
2. Boss, P. (2010). The trauma and complicated grief of ambiguous loss. *Pastoral Psychology*, 59, 137–145. <https://doi.org/10.1007/s11089-009-0264-0>
3. Boss, P. (2017). Families of the missing: Psychosocial effects and therapeutic approaches. *International Review of the Red Cross*, 99(905), 519–534. <https://doi.org/10.1017/S1816383118000140>
4. Doka, K. J. (1999). Disenfranchised grief. *Bereavement Care*, 18(3), 37–39. <https://doi.org/10.1080/02682629908657467>
5. Hasson-Ohayon, I., & Horesh, D. (2024). A unique combination of horror and longing: Traumatic grief in post-October 7, 2023, Israel. *Journal of Traumatic Stress*. <https://doi.org/10.1002/jts.23026>
6. Neimeyer, R. A., Burke, L. A., Mackay, M. M., & van Dyke Stringer, J. G. (2010). Grief therapy and the reconstruction of meaning: From principles to practice. *Journal of Contemporary Psychotherapy: On the Cutting Edge of Modern Developments in Psychotherapy*, 40(2), 73–83. <https://doi.org/10.1007/s10879-009-9135-3>
7. Rubin, S. S., & Malkinson, R. (2020). Traumatic bereavements: Rebalancing the relationship to the deceased and the death story using the two-track model of bereavement. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 537596. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.537596>
8. Stroebe, M., & Schut, H. (2016). Overload: A missing link in the Dual Process Model? *OMEGA—Journal of Death and Dying*, 74(1), 96–109. <https://doi.org/10.1177/0030222816666540>

נספח א': היבטים משפטיים והומניטריים

המציאות שבה משפחות החטופים החללים נאלצות להתמודד עם אובדן טראומטי מורכבת עוד יותר בשל הפגיעה בזכויותיהן לדעת את גורל יקיריהן ולהבטיח להם קבורה ראויה. התנהלות זו אינה רק סוגיה מוסרית אלא הפרה חמורה של החוק הבינלאומי, המחייב להבטיח מסירת מידע למשפחות והשבת החטופים החללים. **מסמך זה מבוסס על הדו"ח Hostage-Taking as Torture (Hostage and Missing Families Forum & IJL, 2024), אשר מנתח את ההשלכות המשפטיות של חטיפה, שבי, והחזקת חטופים חיים וחללים, ואת השפעותיהן.** החזקת החטופים החללים ככלי מיקוח אינן רק עניין משפטי תיאורטי, אלא גם מקור מתמשך למצוקה נפשית ולעיכוב תהליך האבל של המשפחות.^[1]

מסמך זה עוסק בהיבטים המשפטיים וההומניטריים של החזקת חללים חטופים, תוך התמקדות בזכויות המשפחות לדעת את גורל יקיריהן ולהבטיח להן קבורה ראויה. ההתייחסות כאן היא להשלכות של מניעת מידע והשבת חללים, תוך התבססות על המשפט הבינלאומי. הדיון אינו עוסק בהגדרת הסכסוך כעימות מזוין בינלאומי (IAC) או שאינו בינלאומי (NIAC), אלא במשמעויות המשפטיות וההומניטריות עבור משפחות החללים החטופים.

החזקת בני ערובה חיים או מתים מהווה הפרה חמורה של זכויות האדם והמשפט ההומניטרי הבינלאומי. המשפט הבינלאומי מכיר בזכות המשפחות לדעת את גורל יקיריהן ולהבטיח להם קבורה ראויה. סעיף 32 לאמנת ג'נבה הראשונה (1949) קובע כי "על הצדדים לסכסוך לרשום ולשמור מידע על נפגעים, פצועים, שבויים ונעדרים, ולהעביר מידע זה בהקדם האפשרי למשפחותיהם"^[2]. סעיף 33 לאמנת ג'נבה השלישית מחייב למסור מידע על שבויים, ומניעתו נחשבת להפרה חמורה.^[3]

על פי הדו"ח, החזקת החטופים החללים בידי חמאס וארגוני הטרור בעזה אינה רק הפרה של החוק הבינלאומי, אלא גם גורמת סבל פסיכולוגי חמור למשפחות. מניעת מידע מתמשכת יוצרת מתח נפשי חמור, חרדה ודיכאון, והשלכותיה כוללות פגיעה בתפקוד המשפחות ברמה האישית, החברתית והכלכלית^[1]. הדו"ח מדגיש כי מצב זה **מהווה עינוי פסיכולוגי**, כהגדרתו במשפט הבינלאומי, שכן משפחות החללים נותרות ללא מידע על יקיריהן, ללא אפשרות לקיים אבל וללא צדק משפטי^[1].

כאשר חמאס מחזיק בחטופים החללים ומונע מידע על מצבם, מקום הימצאם או עצם מותם, מדובר בהפרה בוטה של דיני המלחמה ובעינוי נפשי למשפחות—מצב המהווה הפרה של סעיף 7 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות^[4]. בנוסף, החזקת חללים ללא מסירת מידע למשפחות מהווה **היעלמות כפויה** בהתאם לאמנה הבינלאומית להגנה מפני היעלמות כפויה (ICPPED), אשר סעיף 17 בה אוסר על שלילת מידע ממשפחות הנעדרים.^[5]

בהתאם לדיני הלחימה, החזקת חללים אינה לגיטימית ועשויה להוות פשע מלחמה. סעיף 8(xxi)(b)(2) של אמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי קובע כי "פגיעה בכבודם של המתים או מניעת קבורה ראויה עשויים להוות פשע מלחמה"^[6]. סעיף משותף 3 לאמנות ג'נבה מחייב יחס הומני לכל מי שאינו לוחם, כולל שבויים ופצועים, ואוסר על פגיעה בכבודם או חילול גופותיהם.^[7]

החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 2474 (2019) מחייבת את הצדדים לסכסוך לפעול לאיתור, זיהוי והשבת חללים למשפחותיהם. היא מבוססת על עקרונות המשפט הבינלאומי ההומניטרי, אשר מחייבים צדדים לסכסוך לנהוג בכבוד במתים ולספק למשפחותיהם מידע על גורלם.^[8]

בהקשר זה, היעלמות כפויה אינה פוגעת רק בחטופים עצמם, אלא גם בבני משפחותיהם, אשר מוכרים כקורבנות בפני עצמם. טריבונלים בינלאומיים הכירו בכך שמניעת מידע על גורל יקיריהם גורמת להם סבל משמעותי, העולה לכדי עינוי לפי הגדרתו במשפט הבינלאומי.

מניעת מידע ואי השבת החטופים החללים אינה רק הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי אלא גם גורמת למצוקה מתמשכת בקרב בני המשפחות. שלילת היכולת לדעת את האמת על גורל יקיריהן והימנעות מהשבת החללים מונעות מהן את האפשרות לקיים תהליך אבל ראוי, ומשאירות אותן באי ודאות מתמשכת הפוגעת בהן נפשית וחברתית.

השלכות אלה אינן נותרות בגדר סוגיה משפטית בלבד, אלא הן פגיעה ממשית ומתמשכת במשפחות החטופים החללים. במצב זה, אין מדובר רק בזכות משפטית לדעת את גורל יקיריהם, אלא בצורך אנושי בסיסי להעניק להם קבורה ראויה ולשים קץ לסבל המתמשך.

רשימת מקורות

1. Hostage and Missing Families Forum & International Association of Jewish Lawyers and Jurists (IJL). (2024, December 16). *Input for the report on hostage-taking: Joint submission of the IJL and the Hostages and Missing Families Forum to the UN Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*.
2. International Committee of the Red Cross. (1949a). *Geneva Convention (I) on the amelioration of the condition of the wounded and sick in armed forces in the field*. Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org>
3. International Committee of the Red Cross. (1949b). *Geneva Convention (III) relative to the treatment of prisoners of war*. Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org>
4. United Nations General Assembly. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*. Retrieved from <https://www.ohchr.org>
5. United Nations General Assembly. (2006). *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (ICPPED)*. Retrieved from <https://www.ohchr.org>
6. International Criminal Court. (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court*. Retrieved from <https://www.icc-cpi.int>
7. International Committee of the Red Cross. (1949c). *Common Article 3 of the Geneva Conventions*. Retrieved from <https://ihl-databases.icrc.org>
8. United Nations Security Council. (2019). *Resolution 2474 on missing persons in armed conflict*. Retrieved from [https://undocs.org/S/RES/2474\(2019\)](https://undocs.org/S/RES/2474(2019))